

ca. Ric'î Talâk ve Bâin Talâk

İslam Aile Hukukunda boşanma ile ilgili olarak ortaya konan hükümlere baktığımızda boşanma sürecinin başka herhangi bir hukuk sistemi ile paralellik arz etmediği görülür. Zira İslam aile hukukunda boşanma iradesi, bazı durumlarda evlilik ilişkisinin tamamen ortadan kalması sonucunu doğurmamaktadır. Bu açıdan İslam hukukunda iki türlü boşanmadan bahsedilmektedir.

Bir evlilik gerçekleştiikten sonra bu evli çiftin toplam üç boşanma hakkı vardır. Bir boşanma gerçekleştiikten sonra, kadın bu boşanmadan kaynaklanan iddetini tamamlamadan, tarafların dönüş yaparak (ric'at) evliliklerine devam edebilmeleri mümkündür. Ric'i talaktan sonra taraflar evliliklerini sürdürmek isterlerse yeni bir nikah akdine ya da mehre ihtiyaç olmadan evliliklerine dönebilirler. Bu dönüş, sözle ya da sadece evli insanlar arasında cereyan edebilecek türden fillerle gerçekleşir. Fakat ric'i talaklar, toplam üç olan talak haklarının eksilmesi anlamına gelmektedir.

Tarafların dönme imkanı bulunduğu sürece gerçekleştirilen ilk ve ikinci talâk, ric'î (dönülmesi mümkün olan) bir talâk sayılmaktadır. Ric'î talâktan sonra iddet süresinin tamamlanması ile birlikte bu talâk, ric'î olmaktan çıkıp kesin bir ayrılık ifade eden bâin talâka dönüşür. Bundan sonra taraflar yeniden birleşmek isterlerse, yeni evlenen çiftler gibi yeni bir nikah akdine ihtiyaç duyarlar. Bu şekildeki bir bain tâlâk, kesin bir ayrılığı ifade eder. Ancak tarafların yeni bir nikahla birleşmeleri halâ mümkün olduğundan bu bain talâka küçük bâin talâk (et-talâku'l-bâin beynûne suğrâ) denir. Eğer taraflar daha önce –ister ric'î ister bain olsun- iki kere boşanmış iseler üçüncü boşanma büyük bâin tâlâk (et-talâku'l-bâin beynune kübrâ) olur. Çünkü üçüncü talâktan sonra tarafların yeniden evlenebilmeleri çok güçleşmektedir. Bu talâka, kesin talâk anlamında “talâku'l-bette” de denir. Üç defa boşanmış olan kadına da “mebtûte” denir. Kadının, herhangi bir uzlaşma (muvâzaa) olmaksızın, normal bir şekilde başka bir kişi ile evlenmesi ve bu evliliğinin normal bir şekilde sona ermesi halinde daha önce üç defa boşanmış olduğu kişi ile yeni bir akitle evlenmesi mümkün olabilir. Bu aşamadan sonra üç talâk hakkı tekrar kazanılmış olur.

Ric'î talak ile bâin talâkın gerçekleşmesi genel olarak bu şekilde gerçekleşir. Ancak bâin talakın gerçekleştiği başka durumlar da vardır. Evlenen bir çiftin, aralarında herhangi bir cinsi münasebet olmaksızın boşanmaları halinde gerçekleşen talâk da bâin talâktır. Ahzâb suresi 49. ayette bu durumdan şu şekilde bahsedilmektedir: Ey iman edenler, mü'min kadınları nikâhlayıp, sonra onlara dokunmadan (cinsel ilişkide bulunmadan) kendilerini boşadığınızda, onlar üzerinde sizin sayacağınız bir iddet hakkınız yoktur. Bu durumda onları (hediye cinsinden bir şeylerle) faydalandırın ve güzel bir şekilde bırakın.” Bu ayetten, böyle bir durumda erkekle kadın arasındaki evlilik ilişkisinin kesildiği ve bu talakın, bâin olduğu net bir şekilde anlaşılmaktadır.

Ric'î talaktan sonra iddet tamamlanmadığı sürece, nafaka ve mesken temini gibi erkeğin kadına karşı yerine getirmesi gereken mâlî görevlerin devam ettiği konusunda fakîhler arasında ittifak olduğu görülmektedir. Bâin talakla boşanan eşe gelince, Hanefîlere, göre erkeğin iddet süresince mesken masraflarıyla yeme içme ve giyim gibi nafakalarını karşılaması gerekir. İddetin bitmesi ile bu yükümlülük sona erer. Ancak kadın hamileyse, hamilelik süresince nafakasının karşılanması erkeğin yükümlülüğündedir. Şâfîlilere, Mâlikîlere ve Hanbelîlere göre erkek bâin talakla boşadığı eşinin iddet dönemindeki nafakasını ve mesken masraflarını karşılamak zorunda değildir. Ancak hamileyse hamilelik bitinceye kadar nafakasını karşılar.

cb. Talâkın Bâin Olduğu Haller

Ric'î talaktan sonra dönmenin olmaması, bu talâkın bâine dönüşmesi sonucunu doğurmaktadır. Aynı şekilde üçüncü talâk da doğrudan doğruya bâin talâk niteliğini kazanmaktadır. Ancak bâin talâkın gerçekleştiği başka durumlar da vardır. Boşanmanın, kadının ödeyeceği bir mal karşılığında olması (muhâlaa) halinde bu boşanma, bâin bir talak olmaktadır. Çünkü kadının üzerinde anlaşılan bir malı ödemeyi kabul etmesi, erkekten kesin bir şekilde ayrılmak istemesi yüzündendir. Bu talâkın bâin sayılmaması durumunda kadının maddi bir bedel ödemesinin bir anlamı olmayacaktır.

Bâin sayılan talâklardan biri de evliliğin yargı yoluyla sona erdirilmesidir. Zira yargı yoluyla verilen

ayrılma kararı, evliliğin devamını engelleyen bir durumun varlığına bağlıdır. Dolayısıyla böyle bir ayrılmanın, ric'î olmasının anlamı yoktur.

Bunlara ek olarak Hanefî mezhebinde kinayeli ya da mübalağalı lafızlarla yapılan talâklar da bâin sayılmaktadır. Asl olan talâkın açık bir lafızla ifade edilmesidir. Ancak insanlar zaman zaman, “benim sana ihtiyacım kalmadı”, “eşyânı toparla” gibi kinayeli lafızlarla boşanma iradelerini ifade edebilmektedirler. Bu tür ifadelerle talâkın meydana gelmesi, bu ifadeleri kullanan kimsenin niyetine bağlıdır. Eğer kişinin, bu ifadelerle gerçekten boşanmayı kastettiği anlaşılırsa Hanefî mezhebine göre bu talâk, bâin bir talâk olur. Aynı şekilde hanefî mezhebine göre boşanma isteğinin “burdan babanın evine kadar boşsun” gibi mübalâğalı bir ifade ile pekiştirilmesi halinde de tâlâk bain olur. Kinayeli ya da mübalağalı lafızlarla gerçekleştirilen talâk diğer mezheplere göre ric'î sayılmaktadır.

2. Muhâlaa (Hul’)

İslam Aile Hukukunda yargı yoluna başvurulmaksızın evliliğin sona erdirilmesinin yollarından biri de muhâlaa (hul’)'dur. Gerek muhâlaa gerekse hul’ kelimelerinin kökeninde, çıkarmak anlamı vardır. Bir terim olarak ise, bu iki kavram kadının, kocasına vereceği bir bedel karşılığında ondan ayrılmasıdır.

a. Muhâlaa'nın Meşruiyeti

Evliliğin muhâlaa yoluyla sona erdirilmesine Bakara suresinin 229. Ayetinde şu şekilde işaret edilmektedir: “(Evlilikte) tarafların Allah’ın belirlediği ölçüleri koruyamama endişeleri dışında kadınlara verdiklerinizden (boşanma esnasında) bir şeyi geri almanız, sizin için helâl olmaz. Eğer onlar Allah’ın belirlediği ölçüleri gözetmeyecekler diye endişe ederseniz, o zaman kadının (ayrılmak için) bedel vermesinde ikisine de günah yoktur.” Bu ayetten de anlaşıldığı üzere muhâlaaya yoluna gidilmesi “Allah’ın belirlediği ölçülerin gözetilememesinden endişe edilmesi” halinde mübahtır. Sebepsiz yere böyle bir ayrılma, mekruh sayılmıştır.

Hz. Peygamber’in muhâlaa uygulamasında bulunduğu dair rivayetler de vardır. Bu rivayetlerden biri şu şekildedir: Sâbit b. Kays’ın eşi Hz. Peygamber’e gelerek, “doğrusu ahlakı ve dindarlığı konusunda eşime